

UDK 811.163.42'282'374

Stručni rad

Rukopis primljen 1. IX. 2015.

Prihvaćen za tisak 7. I. 2016.

Đuro Blažeka

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ante Starčevića 55, HR-40000 Čakovec

djuro.blazeka@ufzg.hr

O KONCEPCIJI RJEČNIKA MURSKOG SREDIŠĆA

U radu se govori o koncepciji *Rječnika Murskog Središća* autora Đure Blažeka i Grozdane Rob (Učiteljski fakultet, Zagreb, 2014.). Opisuju se neki od leksikografskih postupaka pretvaranja sirove građe u znanstveni rječnik (reduciranje neprikladne građe, izbor egzemplifikacija, arhileksem, gramatički dio rječničkog članka, stilske odrednice, postupanje sa sinonimima i inačicama) i naknadna istraživanja koja u tu svrhu treba obaviti. Uvodi se termin *ekspresivna rečenična potvrda* kao leksikografska vrijednost sama po sebi koju treba uvrstiti u rječnik, a ne samo kao egzemplifikacija leksemu. Ona se razlikuje od kolokacijskih sveza i frazema. Zaključuje se da je suradnja amatera (skupljača građe) i znanstvenika najbolji način nastanka opsežnijeg rječnika mjesnoga govora koji bi sadržavao i mnogo arhaičnijeg leksika i veći broj primjera ekspresivnije uporabe leksika u komunikacijski specifičnim situacijama.

0. Uvod

Često sam posljednjih dvadesetak godina s dr. Mijom Lončarićem razgovarao o mogućnosti izrade velikog *Međimurskog rječnika* i njegovoj koncepciji.¹ No s vremenom sam shvatio da bi izrada jednog takvog rječnika kao cjeline, i to na ozbiljnoj znanstvenoj razini, za pojedinca bila izrazito teška i nesvrhovita, ako ne i nemoguća, ne samo zbog velike fonološke i morfološke, nego i leksičke raznovrsnosti međimurskog dijalekta.

¹ O nekim prijedlozima rješenja pisao sam u Blažeka (2006, 2008a, 2008b, 2011, 2013a i 2013b).

Da bi se međimurski dijalekt leksički obuhvatio u ozbiljnijoj mjeri, trebalo bi napraviti najmanje sedam rječnika različitih mjesnih govora: Kotoribe (ili Donje Dubrave), Preloga, Murskog Središća, Podturna, Nedelišća, Štrigove i Pomurja u Republici Mađarskoj. Još prije desetak godina to je izgledalo neствarno, no kako stvari stoje, možda se to i ostvari. Prije šest godina objavljen je *Rječnik pomurskih Hrvata* (Blažeka, Nyomárkay i Rácz 2009), a prošle godine *Rječnik Murskog Središća* (Blažeka i Rob 2014), prvi rječnik jednog mjesnoga govora međimurskog dijalekta unutar granica Republike Hrvatske. Nastao je na temelju višegodišnje suradnje s gospođom Grozdanom Rob (diplomiranom ekonomisticom iz Murskog Središća), koja je godinama marljivo prikupljala građu na amaterski način i ne sluteći da bi ona jednog dana mogla biti objavljena u ozbiljnom znanstvenom obliku. S ova dva rječnika priča o *Međimurskom rječniku* ne završava jer je pred samim završetkom i *Rječnik Preloga*, mojeg rodnog mjesta, s oko 30 000 natuknica, a i u ostalim nabrojanim punktovima postoje realni izgledi za takvo što.² Vrlo je ohrabrujuća činjenica da postoje takvi plemeniti ljudi koji toliko vole svoj zavičaj da su spremni utrošiti godine rada na bilježenje leksika, i to iz čiste ljubavi, bez ikakve motivacije za stjecanje materijalne dobiti ili profesionalno napredovanje. Pohvalno je to što su shvatili da je zapisivanje leksika jedini istinski način očuvanja prustovskog „izgubljenog vremena” u kojem se živjelo na starinski način (predinformatičko doba koje završava 90-ih, slučajno ili ne, raspadom Jugoslavije i nastankom samostalne Hrvatske). Oni u punom smislu oživotvoruju Humboldtovo geslo da je „Jezik prava domovina”.

2.1. Prikupljanje leksika

U literaturi se obično spominju dva načina prikupljanja leksika za dijalektne rječnike: 1) „dirigirano terensko istraživanje na temelju upitnika” i 2) „slobodno istraživanje leksika” (Šojat 1985: 342–343).

Prvi je način pogodan za istraživanje fonologije, morfologije i utvrđivanje rasprostranjenosti pojedinih, već poznatih, leksema za različite jezične atlase i vrlo su mali izgledi za pronalaženje većeg broja arhaičnih leksema i najrazli-

² U suradnji s dr. sc. Ines Virč izrađujem rječnik govora Nedelišća, a u suradnji s gospođinom Danijelom Jutrešom rječnik govora Podturna. Srednjoškolska profesorica Kristina Pleh prikupila je poveći broj riječi iz Donje Dubrave i prepustila ih mi na obradu. Prije mjesec dana upoznao sam gospođu Anicu Jauk, kotoripsku učiteljicu koja je prikupila vrlo veliku i kvalitetnu građu i spremna je u suradnji sa mnom na izradu znanstvenog rječnika. Anita Škvorc i Marina Tuskar, profesorice iz Osnovne škole Štrigova, izrađuju rječnik govora Štrigove. Tu je i povećta građa koju su posljednjih petnaestak godina skupili moji studenti na Učiteljskom fakultetu i koja će poslužiti kao dragocjena dopuna već spomenutim građama.

čitijih semantičkih pomaka već poznatih leksema, a posebice ne za najrazličitije ekspresivne mogućnosti korištenja leksika. Navest ću dva primjera iz građe za *Rječnik Preloga*:

a) Npr. postoji razlika u upotrebi inačica *bugat'oš/bug'otuš*. Inačica s naglaskom na posljednjem slogu mnogo se češće upotrebljava sa značenjem koje se odnosi na bogate ljude u današnjem smislu ('koji ima obilje materijalnih dobara'): *Pul'itičari su s'i bugat'oši. P'unu t'oga 'uspeju p'ukr'astj.* 'Svi su političari bogati. Mnogo toga uspiju pokrasti.'; *D'obru se 'oženil i p'ostal bugat'oš.* 'Dobro se oženio i postao bogat.'. Inačica s naglaskom na drugom slogu mnogo se češće upotrebljava u značenju 'poljoprivrednik s mnogo zemlje': *Bug'otušj su p'rvj p'očelj špr'icatj z'emlje.* 'Bogataši su prvi počeli prskati oranice (protiv korova).'; *Bug'otušj su se b'oļe m'očilj k'ak s'j'otjna. N'igd'or su n'e m'elj p'očjnk.* 'Bogataši su se mučili više nego sirotinja. Nikada nisu imali počinka.';

b) Ako je umjesto enklitike pun oblik zamjenice, naglasak se prenosi na prijedlog samo u afektivnim rečenicama, npr. za *t'ēbe / z'a tebe: R'ekla sam m'j za t'ēbe.* 'Rekla sam mu o tebi.' || *Z'a tebe se m'očim, a t'i s'j t'ak n'ezahvalen!* 'Za tebe se mučim, a ti si tako nezahvalan!'; *ud n'ēga / 'od nēga: Ud n'ēga sam t'o č'ula.* 'Od njega sam to čula.' || *'Od nēga n'aš n'ikaj d'obj!* 'Od njega nećeš ništa dobiti.'

Kako sada imam uvid u leksičku građu iz cijelog međimurskog dijalekta (i brojnih susjednih govora), našao sam vrlo velik broj potpuno neočekivanih „lažnih prijatelja”, čak i između i vrlo srodnih i teritorijalno bliskih mjesnih govora. Također je nerealno očekivati da bi pri takvom prikupljanju leksika ispitnik spomenuo sve sinonime za neku realiju ili sve inačice nekog leksema, a kojih u svakom mjesnom govoru ima mnogo jer je riječ o jeziku koji nije prošao postupak standardizacije.

Drugi način, slobodno istraživanje leksika, može provoditi samo znanstvenik kojemu je taj mjesni govor materinski jezik ili jezično nadaren amater. Oboje građu prikupljaju tijekom duljeg životnog razdoblja, a znanstvenici ga obično objave u poznijim godinama.³ Temeljni je razlog to što su svjesni da bilježenje leksika nikada nije gotovo i da će uvijek biti nove, i to kvalitetne građe.⁴ Znanstvenik može provoditi i slobodno istraživanje leksika koji nije njegov materinski jezik, no i u najuzornijim rječnicima nastalima na takav način

³ *Rječnik bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2009) uzoran je primjer takva rječnika objavljenog u zreloj razdoblju jedne briljantne znanstvene karijere. Inače, prvi je hrvatski jezikoslovac koji je napisao rječnik svojeg mjesnog govora Blaž Jurišić (1966, 1973).

⁴ Popis leksika nikada ne može biti konačan: „Da bi osigurao svoju osnovnu funkciju, pripočavanje starih i novih iskustava pripadnika određene jezične zajednice ne može biti konačan, pa stoga niti do kraja popisan i opisan.” (Maresić 2007: 71).

građa ne može biti toliko opsežna kao u onima čijim je autorima taj mjesni govor materinski jer je teško zamisliti da strana osoba često nazočuje najrazličitijim životnim situacijama u kojima je jedino moguće da se pojavi određena ekspresivna upotreba leksika ili da uspije ispitanika navesti da takve riječi izgovori. Ilustrirat ću to s dva primjera iz mogeg skupljanja građe iz govora Preloga. Iz slušanja spontane komunikacije izvornih govornika uočio sam da se za N mn. imenice *dr'ek* 'izmet' upotrebljavaju dva množinska oblika: jedan u srednjem rodu, i to sa srednjim *e* (*dr'eka*), a drugi u muškom rodu, i to s otvorenim *e* (*dr'ekī*). Prvi se oblik upotrebljava za nekompaktni, nebrojivi oblik izmeta: *S'ę sū tī dr'eka pū c'ipelaj. K'ot sī t'ō h'odil? V t'ēm st'aračkum d'omū sū s'ę b'ila dr'eka v z'ahudū.* Drugi oblik upotrebljava se za kompaktni brojivi oblik: *P'unū dr'ekī je b'ilū na gr'untū. K'ujkū p'ot je t'ō 'išel sr'at črez n'oč?* Ne treba napominjati da bi istraživač koji nije iz tog miljea teško nazočio takvim razgovorima. U Prelogu sam slušanjem spontane komunikacije zabilježio mnogo primjera gdje se iz stilističkih razloga naglasak prebaci na mjesto koje nije očekivano, i to u afektivnijim izrazima. Npr. u svim oblicima pridjeva *s'om*, osim, jasno, u N jd. m. r. neodređenog oblika, fakultativno je moguće prebaciti naglasak na posljednji slog kako bi se pojačao iskaz: *Str'oh me s'omū 'itī pū n'očī* (neutralni iskaz) // *Sam'ō me t'iral zd'igati vr'ęče.* (žalost, ljutnja); *D'ęte je s'omū d'omaj.* (neutralni iskaz) // *Sam'ō d'ęte je h'odalū pū p'otū. K'ak sū t'ō rud'itelī dūzv'olīlī! K'aj da ga je 'altū pūv'ozīl!* (uzbuđenost, ljutnja, strah).

J. Silić (1997) govori o neizbježnom raskoraku između triju razina apstrakcije sustava (samo funkcionalno stalni elementi), norme (kolektivno ostvarenje sustava) i govorenja (individualno ostvarenje norme). Individualna ostvarenja norme najčešće nisu ništa manje vrijedna za rječnik jer u seoskim mjesnim govorima individualno ostvarenje norme vrlo brzo može prijeći u status kolektivnog ostvarenja sustava. Takva individualna ostvarenja norme može zabilježiti samo izvorni govornik u slušanju spontane komunikacije. Navodim jedan zanimljiv primjer iz skupljanja građe za govor Preloga. *'Agneca* (narodni oblik ženskog imena Agneza) je bila starija dobroćudna žena osebnijeg ponašanja koje se očitivalo u tome da tko god je počeo razgovor s njom, nije ga mogao završiti jer je ona bila u stanju i trčati za sugovornikom. Živjela je u velikom siromaštvu sa sestrom i bratom i nitko od njih nije bio u braku. Susjedi (5–6 kuća na lijevu i desnu stranu) su je zvali *'Agnec* i tu imenicu upotrebljavali u muškom rodu (*'Agnec se v'rtel na r'ingšp'ilū.*; *'Agnec se n'ę d'ol pregl'osītī n'ęspūsobnīm. Dūk sū mū r'ęklī ka bū m'el p'enzijū, s'am n'ęk pūtp'iše da je n'ęspūsobna, 'on je kr'ičal: J'ō sam sp'osūbna!*; *'Agnec je hm'rl med hr'icamī.*; *Ūd 'Agneca sū g'ospūda kup'uvala s'ira, a k'aj da bī zn'alī k'ak s'ę 'ima zm'ozanū!*). Oblik *'Agnec*, upotrebljen u muškom rodu, individualno je ostvarenje norme. Dosta je

okrutan jer sugerira gubitak ženstvenosti kod žene koju život nije mazio i koja nije uspjela postići neki ugled među mještanima. Već nešto dalji susjedi također su upotrebljavali oblik *'Agnec*, no u ženskom rodu. Udaljeniji mještani zvali su je uobičajenim oblikom: *'Agneca*.

Poseban je sloj vulgarni leksik koji se može čuti samo u posebnim komunikacijskim situacijama. Iz našeg rječnika apostrofirat ću jedan takav primjer, i to u glagolu *nad'ičī se* (naknadno je potvrđen – u prvotnoj građi bio je samo egzemplifikacija za prijelazni glagol: *Nad'ignī str'ožuka ka pur'avnam d'ěske.; Nad'ignī r'okukū! L'ěži tī zam'otam.*) : *Nad'igo mī se duk sem gl'edo t'oga f'irma d'ě se j'ěbeju*.⁵

Treba napomenuti i bitnu razliku između prikupljanja i zapisivanja građe amatera i znanstvenika koji piše rječnik svojeg mjesnoga govora. Znanstvenikov će rječnik uvijek biti opsežniji i sveobuhvatniji jer će ga on, zbog razumijevanja brojnih lingvističkih zakonitosti, a posebice tvorbe riječi, biti u stanju obogatiti brojnim pretpostavljenim i kasnije potvrđenim leksemima. Npr. za već zapisani svršeni glagol tražit će nesvršeni parnjak i obrnuto, za svaki nesvršeni glagol tražit će iterativni parnjak i obrnuto, za svaki prijelazni glagol tražit će i povratni i obrnuto... Posebice je velika mogućnost kombiniranja različitih prefikasa na već skupljene glagole, npr. za glagol *gur'etī* znanstvenik će, ako ih i nije zapisao u prvi mah, pretpostaviti i vrlo lako potvrditi postojanje i glagola *puḡur'etī, nagur'etī, zgur'etī, duḡur'etī, pregur'etī*. Ako neki prefiksi imaju inačice, npr. *ras/res, pro/pre*, znanstvenik će dosljedno uvrstiti u rječnik sve glagole i s jednom i s drugom inačicom, npr. *rasp'orītī/resp'orītī, prun'ojtī/pren'ojtī*. Takav rječnik može doseći i do 30 000 riječi. Kad građu skuplja amater, on tih znanja nema i temeljni mu je kriterij „zanimljivost” riječi (prema njegovim kriterijima) i zato amaterska građa iz mojeg dosadašnjeg iskustva obično broji najviše oko 10 000 jedinica.

Znanstvenik tijekom izrade rječnika sugerira skupljaču građe kompletiranje građe na mjestima gdje to ocijeni neophodnim, posebice kod uvrštavanja zanimljivih egzemplifikacija, no to nikada ne može biti u opsegu koji znanstvenik može napraviti za svoj mjesni govor. Npr. u znanstvenikovu rječniku glagol *nat'iratī* imao bi i reflektivni parnjak *nat'iratī se*, no u našem ga rječniku nema jer nije bilo egzemplifikacije za njega, a sam po sebi nema neko posebno značenje u odnosu na prijelazni parnjak. Već je druga situacija kod nesvršenog parnjaka *natīr'oivatī se* jer on već ima specifično značenje u odnosu na tranzitiv-

⁵ Rečenica je zabilježena u jednom društvu u krčmi u Murskom Središću. Kraj joj je malo preinačen jer se u originalu spominje poznati videouradak jedne naše pjevačice. Gospođa Rob nečkala se oko stavljanja takvih egzemplifikacija u rječnik pa zato u ovom radu neću više navoditi takve osebuje primjere, no u samom rječniku ima ih podosta.

ni parnjak: I. TRANS. *natjeravati*. ★ T'ou je v'eč pr'eik m'ere. S'aki d'en m'ouram natj'r'ovati s'ousj'duve p'ure. II. REFL. *natjeravati se*. ★ P'ešj se natj'r'ovleju pu p'outu. ★ Pu gm'ojnj smu se natj'r'ovali.

Jedan je od prvih znanstvenikovih zadataka uvjeriti amatera da odustane od razlikovnog kriterija jer oni u većini slučajeva popisuju kajkavski leksik koji se po čemu (najčešće cjelinom svojeg izraza) razlikuje od hrvatskog standardnog jezika. Tako u takvim prvotnim građama najčešće nema leksema poput *p'rst*, *n'oga*, *gl'ova*, *st'ol*, *č'ovek*, *ž'ena*.

Idealna je situacija kada amateri svoju skupljenu građu prepuste na obradu znanstvenicima⁶, a ne da je samostalno objave u vrlo sirovom obliku⁷. Naravno, i kad dođe do suradnje između amatera i znanstvenika, ta je prikupljena građa tek početna osnova znanstvenikova rada na kvalitetnom dijalektnom znanstvenom rječniku koja treba biti podvrgnuta različitim postupcima od kojih ću neke opisati u daljnjem tekstu.

2.2. Reduciranje leksikografski neprikladnih oblika iz sirove građe

U sirovoj građi bilo je u obliku jednostavnih natuknica dosta oblika koji spadaju pod neku temeljnu natuknicu, a prikupljačica ih je stavila kao samostalne zbog leksikografskog i lingvističkog neznanja, npr. neki konjugacijski i deklinacijski oblici koji nisu eitetski, komparativi...). Nakon toga trebalo je izostaviti oblike koji bi nepotrebno opterećivali rječnik, a nemaju nikakvih fonoloških, morfoloških i semantičkih zanimljivosti, npr. većinu odnosnih i posvojnih pridjeva, deminutiva/hipokoristika, većinu imenica nastalih mocijskom tvorbom (načelno je moguće od svakoga *nomen agentis* muškoga roda izvesti i ženski lik) i većinu glagolskih imenica. Te sam kategorije obradio kao posebne natuknice samo onda ako imaju neku fonološku, tvorbenu ili semantičku zanimljivost ili ako je zabilježena zanimljivija egzemplifikacija. Evo nekih takvih izuzetaka i obrazloženja uvrštavanja:

⁶ Dobar su primjer za takvu suradnju uz ovaj rječnik i Večenaj i Lončarić (1997), Belović i Blažeka (2009), Blažeka, Nyomárkay i Rác (2009) te Maresić i Miholek (2011). I Lipljinov *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora* (Lipljin 2013) spada u tu kategoriju jer je Mijo Lončarić pružio veliku stručnu pomoć u nastajanju tog vrijednog rječnika iako nije naveden kao suautor. *Rječnik govora grada Korčule* (Kalogjera, Fattorini Svoboda i Josipović Smojver 2008) uzoran je primjer suradnje između srednjoškolske profesorice koja je prikupljala riječi i uglednih sveučilišnih profesora koji su rječnik dignuli na visoku znanstvenu razinu.

⁷ Nabrojati ću samo neke od objavljenih amaterskih rječnika kajkavskih mjesnih govora: Hrg (1996), Bujan-Kovačević (1999), Sabol (2005), Vranić (2010). Autori jesu konzultirali stručnjake u određenoj mjeri, no konačna izvedba i koncepcija ipak je ostala na njima. Budimo konkretni i recimo u čemu je problem: svaki rječnik, pa i onog najboljeg znanstvenika, zahtijeva pomnu redakciju (*close reading*), a to će bez primjerenog honorara malo tko htjeti napraviti.

a) Svaka egzemplifikacija koja se odnosi na rudarski život predragocjena je i tu nisam radio nikakve redukcije, npr.

c'impratj impf. RUD. *osiguravati siguran prolaz rudarima i vagonetima pomoću drvene konstrukcije*. ★ L'apurnikj sų j'ame c'impralj sa sųk'iraj j ž'ogaj.

c'impraie n GL. IM. < c'impratj. ★ Za c'impraia sų h'ountj n'ej šl'epalj l'apura. Pųmųčn'ijk ruđ'ora je duđ'elo dr'eiva t'e sų z kųp'očųm skųp'alj z'emlų j c'impralj.

f'edratj impf. RUD. *izvoziti vagone s ugljenom ili jalovinom iz jame*. ★ K'oulj des'ete v'ure, duđ se sk'opo 'emprųh, duđ se restrel'ilų, se f'edro v'uglen. ★ P'une h'ounte sų f'edralj z j'ame.

f'edraie n RUD. GL. IM. < f'edratj. ★ V s'akj sm'eņj se č'okalu na f'edraie. = l'ijfrųnga

b) Glagolska imenica ima osim temeljnog i drugo, terminologizirano značenje.

kl'ečaie n 1. GL. IM. < kl'ečatj. 2. *klanjanje Presvetom oltarskom sakramentu*. ★ Za V'uzem bų kl'ečaie.

c) Deminutiv/hipokoristik i leksikalizirani deminutiv / hipokoristik

k'oieka m 1. HIP. DEM. < k'oī. 2. *drvena igračka u obliku konja na kojoj se djeca ljuljaju*. ★ J'apica je napr'avjų drv'enųga k'oieka.

kųk'otek m 1. HIP. DEM. < kųk'out. 2. *perunika*. ★ Pre Str'ugj r'osteju ž'outj kųk'otekj.

kr'ampek m 1. HIP. DEM. < kr'amp. 2. *vrtlarska motičica*. ★ Uųkųp'qvlem r'ouže z kr'ampekųm.

k'oužica f 1. HIP. DEM. < k'ouža. 2. *tanki sloj vrhnja koji ostane na površini mlijeka koje je upravo provrelo*. ★ M'amica je nav'ejke ml'ejkų precid'ijla ka se n'e bų vl'ekla k'oužica pų š'alijj. D'eća sų r'ada pųj'ela k'oužicų.

d) Imenica nastala moćijskom tvorbom ima drugačije mjesto naglaska.

krčmar'ica f MOC. < krčm'or, *krčmarica*. ★ Krčmar'ica je navl'ekla m'oške ka sų l'oumpalj c'eile n'očj.

bųg'ijca f MOC. < b'ougec, *sirotica, prosjakinja*. ★ Čj je v'ekša bųg'ijca, b'ole jų fk'onijų.

e) Odnosni pridjev dio je neke kolokacijske sveze ili frazema⁸, npr.

vųzm'enj adj. REL. > V'uzem. ★ J vųzm'enj pųnd'ejek je sv'etek.

⁸ U *Rječniku Gole* stavljali su se odnosni pridjevi od gotovo svih imenica. Usp. Večenaj i Lončarić (1997).

k'ilni adj. *koji je mase jednog kilograma.* ★ Na d'ęn pu'j'ej k'ilnuęa kr'uha.

kušć'ijćni adj. REL. > kušč'ica. ⊗ kušč'ijćnu 'qulije (*ulje od bundeve*). ★
Kušć'ijćnu 'qulije pu'ejjemu pu šal'otj.

k'qulski adj. REL. > k'qula. ★ Med p'olum su k'qulski p'outj. Šir'ijavi su s'am
t'ulikų ka se dv'quja k'qula rez'ijdeju.

kr'qfski adj. REL. > kr'ava. ⊗ Pu p'outų sј kak kr'qfski dr'ęk. ⊗ T'ak sј kak
kr'qfski dr'ęk na c'estj!

Iz sirove građe izostavio sam kao natuknice i lekseme koji se odnose na naj-suvremenije realije za koje sam ocijenio da nisu ni na koji način nisu zanimljive i prikladne za rječnik, npr. *pyrtr'et*, *kumpj'utur*, *tranz'istur*. Izostavio sam i sinonime novijega datuma, riječi koje su pouzdano došle iz standardnog jezika i doživjele fonološku adaptaciju, a imaju ekvivalente u mjesnom govoru i stariji ih ispitanici nisu upotrebljavali, npr. *b'aciťj* (*h'itiťj*), *č'ękič* (*h'amer*), *lek'arna* (*apųt'ęjka*), *p'atka* (*r'aca*), *čv'or* (*v'ozel*), *zl'očest* (*hm'aňj*), *k'iša* (*d'ęšč*), *r'učak* (*'objt*). Svi ti leksemi, jasno, mogu biti dio egzemplifikacija. Takva se koncepcija razlikuje od one Lipljinove u *Rječniku varaždinskoga kajkavskog govora* (Lipljin 2013), u kojem se „veliki dio leksika odnosi na suvremeni život i gdje je autor obradio brojne lekseme koji označuju nova tehnička, kulturna i ina područja života, bez obzira koje su etimologije, te na putove kojima su došli u varaždinski govor (preko pisanih izvora, elektronskih medija i sl.)” (Maresić 2003: 403). Lipljinova koncepcija ima smisla u rječniku gradskoga govora⁹, no u rječniku seoskoga govora (kakav je i govor Murskog Središća usprkos tome što ono od 1997. formalno ima status grada) treba težiti ostvarenju ideja utemeljitelja hrvatske etnografije Antuna Radića da se opiše život hrvatskog seljaštva, otkriju njegovi vrijednosni temelji i upoznaju njegovi običaji (Radić 1897).

2.3. Naknadno kompletiranje značenja kod polisemantičnih riječi

U sirovoj građi vrlo je rijetko bila obrađena polisemantičnost polisemantičnih riječi pa su obavljena vrlo opsežna naknadna terenska istraživanja zbog kompletiranja značenja. Sasvim je normalno da se prikupljač građe uglavnom fokusira na ono njemu zanimljivo značenje koje neka riječ ima i kontekst u kojem ju je zabilježio, a često zaboravi na ona njemu uobičajena i obična. Npr. kod glagola *mas'ęiratj* u sirovoj građi bilo je samo specifično značenje ‘gnjavi-

⁹ „Npr. varaždinski i golski rječnik pokazuju znatne razlike u leksiku koje su uvjetovane upravo urbanim i ruralnim razlikama u kulturološkom, civilizacijskom, sociološkom i onom smislu.” (Maresić 2007: 71).

ti' (*Ne pust'ij nas d'imy. Mas'ejra nas.*), a nije bilo zabilježeno uobičajeno značenje 'mehanički djelovati (trljanjem, gnječenjem i sl.) na dijelove tijela radi liječenja i njege' pa je naknadno pronađena egzemplifikacija i za to značenje (*M'oškij b'ole mas'ejra. J'oke r'ouke je.*). Isto tako kod pridjeva *v'eren* skupljačica je zabilježila samo značenje 'radišan': ⊗ *Kak š'egrt je v'eren.*, a ne i primarno značenje 'odan, privržen': *Sv'ojuj ž'ėņj je v'eren.*

Nužno je znanstvenikovo detaljno poznavanje leksika barem jednog kajkavskog punkta, po mogućnosti što bližeg mjesnom govoru čiji se rječnik piše. Evo nekih primjera gdje sam sugerirao skupljačici leksika da provjeri i drugo moguće značenje osim onog kojeg je ona zabilježila. Pod 1. je značenje koje je postojalo u sirovoj građi, a pod 2. značenje koje sam ja sugerirao da se istraži.

t'ej č'as adv. 1. *za kratko vrijeme.* ★ *T'ej č'as se v'rnem. Puč'okaj me!* 2. *pred kratko vrijeme.* ★ *Sij n'ej č'ouu? T'ej č'as je ȳdzvun'ilu Zdr'avu M'ariju.*

t'očen adj. 1. *točan; pravovremen.* ⊗ *T'očen je kak v'urica.* 2. *onaj koji dobro koristi vrijeme.* ★ *N'aš Š'urek je j'oku t'očen, s'ė fi'egne.*

t'iskati (se) impf. I. TRANS. 1. *žuljati.* ★ *T'iska me c'ijpela.* 2. *štampati.* ★ *Nu'vine t'iskaju vu Č'akufcu.* II. REFL. *stiskati se.* ★ *Kre p'ėčij se v z'ijmj n'ajr'oj t'iskamu.*

Kod dvovidnih glagola nije se nužno tražila egzemplifikacija i za svršeni i za nesvršeni kontekst. Navedena je samo ona iz sirove građe, bilo za svršeni, bilo za nesvršeni glagol, npr. *D'amfericu su servis'ejrali.*; *K'iselu se drž'ij. Štr'ofali su ga.*

Glagol *nav'ijati* i njegov iterativni parnjak *navij'ovatij* imaju, uz temeljno, zajedničko, i različita značenja:

nav'ijati impf. 1. *napinjati oprugu.* ★ *V'ėkericu nav'ijam s'ako v'ėčer.* 2. *pružati podršku kome.* ★ *Nav'ijam za n'aše.*

navij'ovatij impf. 1. *nav'ijati* ★ *S'ako n'ouč l'ouđij navij'ovleju v'ure.* 2. *zavadaťi.* ★ *Navij'ovo ju je.*

Velik broj sekundarnopovratnih glagola iz sirove građe nije imao svoj reflektivni/prelazni parnjak. Tako je skupljačica npr. zabilježila samo egzemplifikaciju za *buđ'itij se*, ali ne i za *buđ'itij (koga)*. Zbog toga je dosta vremena trebalo potrošiti na terenska istraživanja gdje su se našle egzemplifikacije za parnjak koji nedostaje. Pritom se našao i velik broj i neočekivanih značenja, češće kod reflektivnih, a rjeđe kod prijelaznih parnjaka. U primjerima koje navodim podcrtat ću neočekivana značenja.

dup'astj (se) pf. I. *pasti kome u ruke*. ★ Č'ejm mų je vl'ost dup'ola v r'ouke, pųkv'orjū se. II. REFL. 1. *dopasti se*. ★ Dup'alų se t'ębi, 'alj n'ej m'ouramo nųpr'ej. 2. *dobiti u ruke*. ★ Čj ga se dup'odnem, ga zb'ijem kak v'ola!

pųb'iratj (se) impf. I. TRANS. *dizati s tla*. ★ N'oklj pųb'ijramų ųr'ęhe. II. PEJ. REFL. *spremiti se za odlazak*. ★ Pųm'alem se pųb'ijramų d'imų.

vg'asnųtj (se) pf. I. PREL. *ugasiti*. ★ Vg'asnj sv'ętlų! II. REFL. 1. *ugasiti se*. ★ 'Ogej se vg'asnųl. 2. PEJ. *uųutjeti*. ★ Pr'osj m te, vg'asnj se v'ęč j'ęmpųt! = vg'asjtj (se)

ft'ęknųtj (se) pf. I. PREL. 1. *utaknuti*. ★ Ft'ęknųla je č'ęšeka v z'ęmlų. 2. *zabaciti*. ★ N'ękam je ft'ęknųla rųkav'icų. II. REFL. *umiješati se u tuđe stvari*. ★ Ft'ęknųla se med nas.

g'ęnųtj (se) pf. I. PREL. 1. *pomaknuti*. ★ G'ęnj m'rtvų t'ęjlų! P'osel se s'oum n'e bų napr'avjų. 2. *potaknuti emocije*. ★ Z'ọ tųm pųp'ejfkųm sų ga g'ęnųli dų 'Amena. Pl'očo nam je c'ęjlų n'ouč. II. REFL. *pokrenuti se*. ★ G'ęnj se! M'ouramų 'itj! ★ G'ęnj se z m'ojega m'ęsta!

Kod rudarske terminologije (Mursko Središće od 1925. do 1972. bilo je važno rudarsko središte) često smo imali velike poteškoće u preciziranju točnih značenja jer je malo živih rudara, a oni koje smo pronašli u poodmaklim su godinama i sjećanja su im podosta izbljedjela. Većina su tih termina germanizmi i ta bi građa mogla poslužiti kao doprinos kontaktnoj lingvistici u proučavanju posuđenica iz njemačkog jezika u hrvatski jezik. Vrlo su zanimljive semantičke adaptacije njemačkih modela u realije rudarskog miljea, npr.

abl'ęzųnk 'rudarska objava – čitanje rasporeda smjena', *abl'ęis* 'rudar koji mijenja kolegu u drugoj smjeni' (**ablesen** 'pročitati; prepoznati'), *'ajnštrajhatj* 'mijenjati stare podgrade u rudniku' (**einstreichen** 'namazati, pobrati'), *'ansle-ger* 'rudar koji je kopčao vagonete s ugljenom za uže na glavnoj plati i okre-
tao ih' (**anschlagen** 'udariti, pribiti, prikovati'), *bef'orųnk* 'pomoćni ulaz u rudarsku jamu' (**befahren** 'voziti se, ploviti'), *c'olatj* 'isplaćivati rudarsku plaću' (**zahlen** 'plaćati, platiti'), *dr'uk* 'tutnjava' (**Druck** 'pritisak, sila, tlačenje'), *r'ajsar* 'izvrstan rudar' (**reißer** 'tko brzo podere svoju odjeću').

3. O egzemplifikacijama i ekspresivnim rečeničnim potvrdama

U ovom radu predlažem uvođenje termina *ekspresivna rečenična potvrda*. *Egzemplifikacija* je rečenica (ili kraći tekst) u kojoj se oprimjeruje značenje neke natuknice (od leksema prema rečenici/tekstu, a *ekspresivna rečenična potvrda* (ili kraći tekst) je ona koja se zabilježi u spontanoj komunikaciji i kojoj se tek naknadno traži natuknica čijem će jednom od značenja poslužiti kao eg-

zemplifikacija (od rečenice/teksta prema natuknici). Ta ekspresivna rečenična potvrda ne mora biti ni kolokacijska sveza ili frazem ni neka narodna mudrost niti mora imati neki posebno leksikografski zanimljiv leksem. Vrlo poželjnom za uvrštavanje u rječnik može je činiti i to što prikazuje neki zanimljiv segment života u bilo kojem smislu. Ekspresivna rečenična potvrda, za razliku od egzemplifikacije koja je u rječnik ušla zahvaljujući leksemu, ulazi u rječnik zbog sebe same i postaje leksikografska vrijednost gotovo na rangu natuknice, a ne samo dodatak rječničkom članku neke natuknice. Npr. u Prelogu sam od mame čuo rečenicu *J'q n'ēmam z'obe pak t'i p'oječ skr'qjce*. 'Nemam zube pa ti pojedi okrajke.'. Rečenicu sam ocijenio vrlo dragocjenom i iako već imam po nekoliko egzemplifikacija za sve lekseme iz te rečenice, odlučujem je uvrstiti, i to pod natuknicu *skr'qjce* (a ne bi bilo pogrešno ni pod bilo koji drugi leksem iz te rečenice). Iako u građi već postoje kvalitetne egzemplifikacije za sve lekseme u rečenici *D'enes v'eč n'iščj n'eče d'elatj z'ēmļe, a n'egda sū se kl'alj za j'an centim'eter*. 'Danas više nitko neće obrađivati zemlju, a nekada se ubijalo za jedan centimeter.', šteta bi je bilo izostaviti jer svjedoči o nevjerovatnom i naglom povijesnom obratu u pogledu na vrijednost zemlje. O razlikovanju između egzemplifikacija i ekspresivnih rečeničnih potvrda možemo govoriti samo tijekom prikupljanja građe kao važnom metodološkom načelu jer se u finalnoj verziji rječnika ne vidi što je čemu prethodilo: leksem rečenici ili rečenica leksemu.

U našem rječniku tri su vrste egzemplifikacija i svaka se označuje posebnom oznakom: a) kolokacijske sveze i frazemi ⊗ b) egzemplifikacije koje se tiču pučkih vjerovanja i pučke meteorologije ⊕ c) „obične” egzemplifikacije ★. Kako je u prvotnoj građi često bilo vrlo teško odvojiti frazeme i kolokacijske sveze, odlučio sam staviti ih pod jednu oznaku. Npr. kamo staviti vrlo čestu prijetnju *P'qzj ka n'eš pu st'ejnj pl'azju!* ('Pazi da ne bi puzao po zidovima!' – fantazmagorična i vrlo jezovita predodžba da duševni bolesnici pužu po zidovima)? Tu nije došlo do desemantizacije nijedne sastavnice izraza, a ni cijele rečenice, pa formalno ne možemo govoriti o frazemu. Pod znak ⊗ stavio sam i termine jer i oni pripadaju frazeologiji, ali samo u širem smislu¹⁰, npr. ⊗ *m'rzlj sv'ecj* (Pankracije se slavi 12. svibnja, Servacije 13. svibnja, a Bonifacije i Sofija 14. svibnja. Nije se sadilo dok ti sveci nisu prošli.), ⊕ *št'qunfastj gul'qup* (vrsta kokošastoga goluba s gaćastim nogama koje podsjećaju na čarape).

¹⁰ „Strukovni nazivi i vlastita imena ipak se ne trebaju svoditi pod frazem kao nadređen pojam” (Turk 2000: 479). „S obzirom na to da je i u takvim svezama uočljiva desemantizacija, oni pripadaju frazeologiji u širem smislu, a proučavaju se unutar dviju samostalnih disciplina - terminologije ili nazivoslovlja i onomastike, a to treba razlikovati od frazeologije u užem smislu koja se bavi samo frazemima.” (Turk 2000: 484).

Kod egzemplifikacija koje se tiču pučkih vjerovanja i pučke meteorologije također bi se moglo naći dosta kolokacijskih sveza, no namjera mi je bila vizualno olakšati svim zainteresiranim (posebice etnolozima) snalaženje u proučavanju te tematike koja je u našem rječniku bogato zastupljena.

Egzemplifikacijama / ekspresivnim rečeničnim potvrđama u dijalektnim rječnicima treba biti posvećena velika pozornost i upravo je za taj dio rječničke natuknice uloga izvornoga govornika – skupljača leksika predragocjena. Ako se pažljivo biraju, rječnik prestaje biti samo ogledalo jezičnih sustava u strukturalističkom smislu, već i prikaz manje ili više osviještenih normi, uzora, vrijednosti i očekivanja u antropološkom smislu. Autori dijalektnih rječnika u težnji da što vjernije prikažu jezične strukture često nemaju dovoljno snage da u rječničkom članku dublje zadru u semantiku i širi sociološki kontekst upotrebe leksema. Najbolja je varijanta kad se uz „običnu” egzemplifikaciju za neki leksem pronade i neka kolokacijska sveza ili frazem, no poželjno je da i ta „obična” egzemplifikacija bude što zanimljivija. Najbolji je izvor kvalitetnih egzemplifikacija / ekspresivnih rečeničnih potvrda podučeni izvorni govornik koji ih se vrlo brzo prisjeti, i to iz originalnih komunikacijskih situacija. Zbog toga je u našem rječniku velik broj egzemplifikacija koje završavaju na uskličnik ili upitnik. U klasičnom terenskom istraživanju takvih egzemplifikacija ne može biti previše jer ispitanici uglavnom upotrebljavaju narativnu formu u 3. licu jednine (rjeđe u 1. licu jednine), a izrazito rijetko rečenice iz dijaloških situacija.

Dva su puta kojima se dolazi do pojedinog leksema ili egzemplifikacije:

a) skupljač najprije zapiše zanimljiviji leksem i naknadno traži egzemplifikaciju koja u tom slučaju često bude nekvalitetna i važan je znanstvenikov zadatak da skupljača uputi na njih i pomogne mu u njihovu što kvalitetnijem izboru. U sirovoj je građi obično čitav niz loših primjera poput. --- je l'ejpi.; K'upil sem ---.; --- je v'elki.; N'išče je n'ej n'osil ---.; --- je b'il j'okū finj.; Bl'ejči sī ---.; Bl'ejklī sū tī č'eriny s'ukjū.; Z n'amj je i s'quosed b'edyval.; B'ejilka je n'ojlepša kub'ila.; Betežn'iki sū v špīt'olū.; R'epuva B'ežika je b'ila pr'i nas.; Br'otva kyr'uze je d'obru pr'ešla.

Svašta može biti lijepo, svašta možemo kupiti, svašta možemo obući, svašta je ukusno, svašta može dobro proći, svatko je mogao s nama objedovati ili biti kod nas, bolesnici mogu biti i kod kuće, nekome je najljepša kobilica crne boje, a ne bijele... Loše su i egzemplifikacije koje znače nešto za skupljača građe, ali samo u njegovu životnu iskustvu ili životnu iskustvu njegovih ispitanika, npr. Štud'ejrala sam vū Fij'omj.; M'ama mū je Amerik'ōnka, a j'apa Hrv'ot.; V'qulim 'itī k b'ejdnj m'ešj. (A zašto ne na jutarnju ili večernju?).

Sve te rečenice mogu postati upotrebljive ako im se proširi kontekst. Uobičajena je zabluda da egzemplifikacija mora biti samo jedna rečenica. Bitno je

da se u povezanom kratkom tekstu natuknica pojavi barem jednom. Na taj način skupljač može pokazati i književni talent.

b) Skupljač najprije zapiše neku zanimljivu rečenicu i znanstvenikov je zadatak da odabere riječ iz nje koja će biti natuknica i kojoj će ta rečenica služiti kao egzemplifikacija. Načelo je bilo da to bude riječ koja je u toj rečenici „najzanimljivija” ili ona za koju bi se teško našla druga egzemplifikacija. Ni kod kolokacijskih sveza i frazema nisam se dosljedno vodio uobičajenim pravilima po kojima se oni klasificiraju¹¹ jer bi mnoge natuknice ostale bez kvalitetne egzemplifikacije, a upućivanjem na temeljnu riječ čitljivost rječnika bila bi vrlo smanjena, npr.

bl'oženj adj. *blažen*. ⊗ Bl'oženj č'ovik med ž'ėnaj!

dųsm'ijcatj se pf. *doklatiti se*. ⊗ K'ij 'ima str'ijca, se j v n'ėbų dųsm'ijca!

dr'ėgatj impf. *izazivati*. ⊗ N'aj vr'oga dr'ėgatj!

f'ašničkj adj. *REL. > f'ašnik*. ⊗ Na f'ašničkj pųnd'ėlek n'ej sm'ėtj š'ijvatj!
Dr'ugač zaš'iješ k'okųšam r'ijtj!

h'orajskj adj. *REL. > h'oraje. u* ⊗ h'orajskų kųr'itų (*veće korito u kojem se poparila zaklana svinja*). ★ P'ajceka sų d'ėlj v h'orajskų kųr'itų.

Kod svih ovih primjera skupljač amater teško bi našao kvalitetnu „običnu” egzemplifikaciju, tj. onu koja nije frazem.

Često nije bilo lako odlučiti kamo smjestiti neku ekspresivnu rečeničnu potvrdu, tj. kojoj natuknici da bude egzemplifikacija. Npr. trebam li sljedeću rečenicu staviti pod *B'ora* ili *krhl'aj* ‘sušeno voće – o jabuci ili krušci’: *Za sv'etų B'orų d'ėca sų muł'ila pų hiž'oj. Dųm'očj sų jįm d'olj krhl'aje*. Prvo rješenje bilo je privlačno zbog toga što sam htio pod *B'ora* skupiti sva vjerovanja i običaje vezane uz sv. Barbaru, a drugo zbog toga što mi je to bila jedina adekvatna egzemplifikacija za *krhl'aj*. Odlučio sam se za drugi kriterij i zato je stavio pod *krhl'aj*.

Za sve one natuknice kod kojih nije bilo egzemplifikacije ili je bila nekvalitetna organizirano je naknadno istraživanje. Kod nekih leksičkih kategorija teško je pronaći kvalitetnu egzemplifikaciju:

a) toponimi, b) etnici, c) antroponimi, d) fitonimi (kod njih vrlo često nedostaje egzemplifikacija, i to kod onih fitonima koji nisu imali širu uporabnu vrijednost), e)

¹¹ U *Rječniku Preloga* držao sam se ustaljenih pravila koja vrijede za klasifikaciju kolokacijskih sveza i frazema: ako kolokacijska sveza / frazem ima imenicu, obrađuje se pod imenicom kao nosivom riječi; nakon imenica kao nosive riječi slijede poimeničeni pridjevi, pridjevi, prilozi, brojevi i glagoli; nosiva riječ predstavlja nadnatuknicu, a ona je uopćeni leksem.

Razlog je za to što sam kroz dva desetljeća prikupljanja građe našao dovoljno kvalitetnih egzemplifikacija za sva značenja i nema opasnosti da bi neko ostalo bez egzemplifikacije.

zoonimi, f) nazivi jela, g) odjeća i dijelovi odjeće, h) uzvici (u sirovoj građi najveći dio egzemplifikacija iza uzvika najčešće nam nisu ništa govorili o uzviku samom).

Teško je naći zadovoljavajuću egzemplifikaciju i kod pejorativnih naziva za osobe. Ti se leksemi obično upotrebljavaju u jednostavnim uskličnim sintaktičkim formama bez daljnjeg objašnjavanja i ne zadovoljavaju uvjet da egzemplifikacija bude zaokružena misaona cjelina s nešto širim kontekstom, npr. *T'ij j'ena mrc'ina!*; *Šč'ēte j'enu pr'oklet!*; *T'ij 'anti'kr'istuš!*; *T'ij h'rgeš pr'oklet!*; *Hrm'ula j'ena!*; *T'ej žv'alavec pr'oklet!*

U ovom se rječniku kroz odabrane egzemplifikacije pokušalo očuvati i sjećanje na različita pučka vjerovanja, a posebice na ona koja se tiču pučke meteorologije.¹² U većini tih egzemplifikacija temeljna je riječ vezana uz liturgijsku godinu, tj. godišnji ciklus svetkovina, blagdana i spomendana. Vrlo je mali dio takvih egzemplifikacija gdje nema pojma vezanog uz kršćanstvo (npr. *apr'ijl*).

apr'ijl 'travanj' ⑤ *Či apr'ijla m'ore km'et ur'at!*, *apr'ijla bu m'uro puč'ijvat!*.
⑤ *Či je za apr'ijla l'eipy, d'obru je za kr'ouh i s'einy*. ⑤ *'Ak apr'ijla r'adu grm'ij, mr'aza se v'eč n'ej tr'eiba buj'at!*

B'ora 'oblik ženskog imena Barbara (sv. Barbara se slavila 4. prosinca)'
⑤ *Či je na B'oru mr'as, tr'ajo bu v'eš z'ijmski č'as*. ⑤ *Na B'oru se n'ej sm'elū š'ijvat!*. *č'eihalū se p'erije i pret'okalū v'iny*. *Pū s'elī se 'išlū m'olīt B'ožeka*. *T'ej d'ēn sū rud'orj 'išlī k m'ešj*. ⑤ *Na B'oru je m'oškī d'eu v h'ižj na n'okla c'eipaničy*. *Nad gl'ovum je zd'ijgeu škr'l'oka i puv'eido*: „*B'ouk n'am d'aj t'ulīky p'icekuf kak je na gl'ovj l'ošj!*” *T'ej d'ēn sū kr'avaj d'olj s'oul ka budu b'ojsē ml'eikū m'ele*. ⑤ *Na B'oru n'e smj ž'ena p'rva d'ojtj v h'ižy*. *T'e n'edū m'elj sr'eče*. ⑤ *Ml'inari sū se jedn'okū buj'alj ka ūm p'rva n'e bu d'ojšla ž'ena v ml'ijn ka se k'ajle n'edū pušem'erīle, a r'eimen p'očjy*.

C'iljny 'spomendan svete Cecilije' ⑤ *Či za C'iljny h'oudy grm'ij, h'ajdi r'oda km'et dub'ij*. ⑤ *Či na C'iljny grm'ij i tr'eška, v l'ety bu ž'ita kak p'ejska*.

Iza egzemplifikacija ne donose se prijevodne semantizacije, no u zagradama se često objašnjava širi kontekst (povijesni, društveni, zemljopisni...), npr.

h'iža f 1. kuća. ★ V h'ižj se z g'ajnika 'išlū v k'ouhīy pak z k'ouhīe v kum'ourjcy. V kum'ourjcy je b'ila drv'ena l'ojtra za na n'ojža. ★ Sk'orum s'aka h'iža je m'ejla d'ostj d'ece, n'egdj dū dvan'ojust. 2. *soba*. ★ M'elj sū p'rvy i z'odjū h'ižy. (*Uobičajene kuće u Murskom Središću obično su imale hodnik te lijevo veliku i desno*

¹² Poznat je tzv. *Lucijin kalendar*: na temelju praćenja vremena u periodu od Svete Lucije do Badnjaka, odnosno od 13. do 24. prosinca, predviđalo se vrijeme za cijelu sljedeću godinu. Tih dvanaest dana predstavljaju dvanaest mjeseci u godini, a svakih 45 minuta u danu predstavlja dane u mjesecu.

malu sobu. Iz hodnika se ravno ušlo u kuhinju. Iz kuhinje se ulazilo u smočnicu, a iz nje se drvenim ljestvama moglo popeti na tavan.)

j'ama *f* RUD. *rudarsko okno* ★ Rūd'orj sū ūst'alj vū vr'ouh'ienj j'amj. ★ C'eřufka je b'ila n'ojh'ujša i n'ojp'asnija j'ama. V'oda je c'ouřila na s'e str'oņj. (*Prvo rudarsko okno u Međimurju bilo je Hrastinka I – otvorena 1925. g., a drugo Hrastinka II – otvorena 1955. g. Rudarenjem su se ta dva okna spojila.*)

Kanonski se oblici frazema navode nakon posljednje egzemplifikacije, tj. govornog primjera koji se odnosi na natukničku riječ ili pak iza posljednje natuknice koja se odnosi na natukničku riječ u samostalnoj upotrebi. Od prethodnog su dijela leksikografskog članka odvojeni posebnim grafičkim znakom ⊗, npr.

č'rf *m* crv. ★ V j'abukj je zagr'ijzeu č'rva. ⊗ D'ejlam kak č'rf.

Nakon kanonskog oblika frazema u zagradi se nalazi prijevodna semantizacija samo ako sam procijenio da ona nije prozirna, npr. ⊗ 'Išće n'ejmaš p'edeset l'ejt, a vel'iš da si v'idjo Abr'ahama. (*ironičan iskaz upućen nekome tko se pravi da ima veliko životno iskustvo*).

Nakon značenja, kod nekih frazema se nalazi i egzemplifikacija ako je zabilježena u sirovoj građi ili je naknadno pronađena, npr. ⊙ b'objj k'aut (*dio obzora iz kojeg obično dolazi nevrijeme – ovdje je to sjeverozapad*). ★ Km'ijčj se z b'objega k'auta. (*Nevrijeme je obično dolazilo sa sjeverozapada.*).

U kvalitetnom rječniku mjesnoga govora kroz egzemplifikacije čuva se i uspomena na neke zanimljive osobe, npr.

Pr'incufka *f* *jedan od zabilježenih nadimaka*. ★ St'ora Pr'incufka je m'ejla st'oruğa j'apeka št'erj je b'iu sūld'ot na dv'oru M'arije Ter'ezije. Car'ica ga je puř'oljila pred s'emj sūld'otj da 'ima n'obj'ojšū p'ostavū, zgl'oncane s'ore i b'ijo je pr'imer k'ak tr'eđa drž'atj s'ablū i k'ak se drž'atj na k'oū. V j'ejnjm dv'orcū je v'učijjo sūld'ote jah'atj. Car'ica mū je d'ola napr'ajtj pūrtr'eđa, d'ost v'eļikj, št'erj je v'ijsjo v g'ajnkū v Sred'iščū pre st'orj Pr'incufkj. 'Una se s t'ejm št'imala.

Ž'emla *f* *vrsta peciva*. ★ Prv'ijč smū j'eļj ž'emle za mažar'ijje. St'ora Ž'id'oufka 'Epiņgeriça vū L'endavj je n'am d'ećj d'ola ž'emle. „T'ou niğd'or n'em puř'objla.”, puř'edala je Tr'eza, v'e v'eč st'orjica.

Sl'avek *m* *oblik muškog imena Slavko*. ★ Sl'avek N'eřin je puřd'ovo nuřv'ine i sv'ejče pu c'ejlum Mež'imurju, i t'ou p'eškj. S'akumū je zn'au d'a mū je 'imendan.¹³

¹³ Slavek Srnec bio je siromah koji je sitno zarađivao za život prodajući list *Međimurje* po cijelom Međimurju, čak i Prekomurju, i to pješice. Zahvaljujući rječniku i inicijativi gospođe Grozdane Rob, prošle je godine dobio i svoju spomen-ploču.

Kao natuknice pojavljuju se i brojni obiteljski nadimci, no samo oni jezično zanimljiviji (većinom oni koji nisu tvoreni od zabilježenih imena ili prezimena, npr. *Pat'upuvj*, *Pl'ajuvj*, *P'ozničuvj*, *Pr'incuvj*, *R'usičkijni*) ili pak osebniji (npr. *H'itleruvj*).

Semantizacija frazema napisana je samo kod onih manje prozirnih, npr.

⊗ Či ħurm'ok napr'ovj d'ecų t'ę B'ok m'oura d'atj d'oušu. (*Ako i budala napravi djecu, Bog im mora udahnuti dušu, tj. dati život.*)

1. *bubamara*. ⊕ Marg'ejtica, marg'ejtica, pųk'ožj mj p'outa k'am bųm se ž'ęnija! (*To su govorele djevojčice držeći na dlanu bubamaru.*) 2. *ivančica*. ★ Pų sijn'okušaj smų br'olj marg'ejtice.

4. Određivanje arhileksema

Na početku rječničkog članka dobro je da stoji arhileksem, i to zbog lakše čitljivosti i pristupačnosti što širem krugu čitateljstva: on je neaccentiran i pisan fonemima iz standardnog jezika, što znači da se ne bilježi otvorenost i zatvorenost samoglasnika te složenost sustava u nenaglašenoj poziciji, tj. to je pretpostavljeni oblik koji bi neki leksem imao kad bi se fonološki prilagodio fonemima iz standardnog jezika. No procijenio sam da je dobro napraviti neke izuzetke od fonološke prilagodbe natuknice na standardni jezik u arhileksemu, i to:

a) nazalno *ĩ* u arhileksemima je prikazano kao *nj* (ROĐENJE **ruj'eje**; SVI-NJA **sv'ĩa**);

b) obezvučeni suglasnici na kraju riječi u arhileksemima su prikazani kao njihovi zvučni parnjaci (ROB **r'op**, ROBEŽ **r'qubeš**, ROKAV **ruk'of**).

Kada dođe do „arhileksemske homonimije”, arhileksemi se označuju brojčanim oznakama ¹, ²...

NATEČI¹ [**nat'ečj** nat'ečem, *imp.* nat'ečj, *prid. rad.* nat'ečo / nat'ekeų, nat'ekla] **pf.** *doteći – o vodi*. ★ V'oda je nat'ecla v p'odrum.

NATEČI² [**nat'ečj** nat'egnem, *pl.* 3. nat'egnejų, *imp.* nat'egni, *prid. rad.* nat'egeų / nat'egnu, nat'egla, *prid. trp.* nat'egienj] **pf.** *nategnuti*. ★ R'ecla sem ĩ n'aj mj nat'ečj bl'ouzu. 'Una jų je s'ej'ęnu nat'egnųla. = nat'egnųti

U ovim primjerima vidimo da „arhileksemska homonimija” ne znači da postoji homonimija i među natuknicama, a i izvrsni su primjeri minimalnih fonoloških parova. Prava homonimija bilježi se eksponentima i kod kanonskog oblika natuknice, npr.

ŠEF¹ [š'ejf¹ š'ejfa] *m* šef. ★ Š'ejf kumand'ejra na p'oslų.

ŠEF² [š'ejf² š'ejfa] *m* vrsta tikve oblikom pogodne za vađenje vina iz bačve.
★ Z š'ejfųm sų j'emalų v'ijnų z l'agva.

Arhileksemi omogućuju lakše abecediranje natuknica i njihovo pronalaženje. Posebice se to odnosi na lekseme u kojima je otvoreno 'o ili je došlo do neutralizacije *o* i *u* u nenaglašenoj poziciji. Budući da je većina 'o nastala od dugog *a*, većina bi čitatelja te riječi tražila pod A, a ne pod O. Kod leksema gdje je došlo do neutralizacije *o* i *u* u nenaglašenoj poziciji bila bi još kompliciranija situacija, npr. *uv'eriti* 'uvjeriti' i *uv'eriti* 'ovjeriti' bilo bi jedno do drugog pod U, a rijetko bi se tko glagol sa značenjem 'ovjeriti' sjetio tražiti pod U, koje će većina čitatelja koji nisu jezikoslovci zbog grafičkog oblika poistovjetiti s U, a na O ne bi niti pomislili. Isto bi tako bilo nespretno da se leksem *ur'oč* 'orač' traži pod U (naglasak je na posljednjem slogu pa su se *u* i *o* neutralizirali), a *orati* i *oraite* pod O.

5. Gramatički elementi rječničkog članka

Ako se pravilno odaberu gramatički elementi rječničkog članka, rječnik može pružiti sve gramatičke podatke, a da ne bude preopsežan i nečitljiv. Nakon odrednice vrste riječi kod deklinabilnih riječi obvezno dolazi genitiv jednine (kod imenica koje su *pluralia tantum* genitiv množine), a kod glagola 1. lice jednine prezenta (3. lice jednine kod glagola kod kojih bi 1. ili 2. lice jednine ili cijela jednina bili nerealni ili u praksi nepotvrđljivi, npr. *pųvr'eti se* sg. 3. *pųvr'i se*; *pųgųr'eti* pl. 3. *pųgųr'ijju*). Kod sekundarnopovratnih glagola gdje je 1. 1. jednine nerealno kod refleksivnog oblika, ono se ipak donosi ako je realno 1. 1. prijelaznog oblika, npr. *res'ipati (se)* *res'ipam (se)*; *ųdškr'inųti (se)* *ųdškr'inem (se)*. Nakon tih obveznih oblika ostali se oblici donose samo ako se u nekom od njih nalazi neka naglasna promjena ili promjena kvalitete samoglasnika u odnosu na genitiv jednine ili 1. lice jednine prezenta.

Ako se kod pridjeva radnog navedu sva 3 roda jednine, a ne spominju se množinski oblici, tada je u množinskim oblicima naglasak i kvaliteta naglašenog samoglasnika kao u srednjem rodu jednine. Npr. kod slijeda pridjeva radnog *b'ežal*, *bež'ola*, *b'ežalu* u množini treba podrazumijevati sljedeće oblike: *b'ežali*, *b'ežale*, *b'ežala*.

6. Lingvostilističke odrednice

Nastojali smo staviti što više lingvostilističkih odrednica, čime smo htjeli utvrditi karakterističnu uporabu leksema, dati podatke o njihovu dopunskome

ili etičkome značenju, a također i vremenskoj raslojenosti leksika. Tri su vrste lingvostilističkih odrednica: a) oznake za pripadnost određenom funkcionalnom stilu b) oznake koje sadrže oznake o dopunskom ili etičkom značenju leksema, poput oznaka za odmilice, pogrdnice, vulgarizme i druge c) oznake koje kazuju kojem vremenski i prostorno raslojenom dijelu leksika određena lema pripada. Iako u rječniku mjesnoga govora formalno nije riječ o leksički normiranom jeziku, sve te odrednice, pa i stilske, impliciraju njihov odnos prema jednoj zamišljenoj normi koja se najviše očituje kroz učestalost upotrebe pojedinog leksema ili nekog njegovoga značenja.

Upotrebljavao sam sljedeće lingvostilističke odrednice:
rijetko upotrebljavani leksemi koji imaju češće upotrebljavani sinonim (RAR.)

k'oršmjt m RAR. *veterinar*. ★ K'oršmjt je c'ejpju k'okušj pų s'eļi. N'aša m'amica je n'ekaj k'okušj pųskr'ijla.

pųštr'eti se pf. RAR. *obrijati se*. ★ Zar'qum se p'oštrejų.

eufemizmi (EUF.)

h'ehnuťi pf. EUF. *umrijeti*. ★ Naz'odie bų s'ejenų h'ehno.

pųj'ahati pf. EUF. *pregaziti nekim prijevoznim sredstvom*. ★ K'am gled'ijš? 'Očeš ka te pųj'ašem? = zj'ahati

historizmi (HIST.)

arm'ežija f HIST. *pokrajina*. ⊗ T'akšega ga n'ej k'ak j'e c'eila arm'ežija. (*o vrlo sposobnom muškarcu*)

F'erec J'qužef m HIST. *austrijski car te ugarsko-hrvatski i češki kralj (1848. - 1916.)*. ⊗ T'qu je b'ilų za F'erec J'qužefa. (*vrlo davno*)

leksemi čije je značenje (ili jedno od značenja) slabiji izraz u odnosu na njihov sinonim (LIT.)

sp'okatj (se) pf. 1. *popucati*. ★ R'quke sų mj s'e sp'oukane. ★ Ūd j'oke t'oče sų jįm sp'okale šr'ojbe na ūbl'okaj. 2. LIT. *istučti*. ★ Sp'oko ga je pų r'ijti. ★ D'ojde mj v'qula ka ga sp'oukam za s'e k'aj mj je napr'aviju! II. REFL. LIT. *potučti se*. ★ Hųrm'okj sų se sp'okalj z'q n'ika.

zap'očitj se / zapųčitj se pf. LIT. *zabiti se u koga ili što*. ★ Z pec'iklįnum se zap'qučijo v z'ijt.

leksemi iz vjerskog života ili vjerske terminologije (RELIG.)

n'asev'ejke adv. RELIG. *zauvijek*. ★ N'asev'ejke v'ekųva, 'amen!

navešč'uvatj impf. RELIG. *navješćivati*. ★ 'Ajngelį sų navešč'ualj ka bų Mar'ija rųd'ijla m'alųga 'Isųseka.

leksemi sa šaljivim značenjem (ŠALJ.)

c'ucnuṭi pf. ŠALJ. *dotočiti*. ★ C'ucni mj 'išče m'alų v'ijna! N'aj šp'arati!

c'ikuṭa f ŠALJ. *noga*. ★ C'ikuṭe me ne n'ešeju.

nat'qurbaṭi se pf. ŠALJ. *jako se najesti*. ⊗ nat'qurbaṭi se du 'amena ★ K'o bi zd'ržo pre t'eḡ hr'oni? Nat'qurbaḡi smų se du 'amena.

n'orh'as m ŠALJ. *ludnica*. ★ Dr'ugam si n'eḡ k'ak za n'orh'as!

ṭkrm'oniṭi pf. ŠALJ. *naglo otići*. ★ Pre vr'oḡų, k'am je t'ak fč'asḡ ṭkrm'oniṭų?

žargonizmi (ŽARG.)

b'ajbuk m ŽARG. *zatvor*. ★ Z'aprt je v b'ajbukų.

b'uksa f ŽARG. *novčanik*. ★ B'uksa je p'una pen'es.

k'eḡbaṭi impf. ŽARG. *krasti*. ★ K'eḡbaḡi su duk se puḡ'oḡala pr'ijlika.

pejorativi (PEJ.)

nacrk'oḡaṭi se impf. PEJ. *provoditi vrijeme u spavanju*. ★ M'ara, M'ara, d'ost si se nacrk'oḡala! D'eḡų č'oḡa.

nakiṅž'uriti se pf. PEJ. *nakititi se*. ★ Nakiṅž'urila se za s'eḡm i sv'očem.

leksemi koji se upotrebljavaju isključivo u komunikaciji s djecom (DJEČ.)

p'a-p'a uzv. DJEČ. *pozdrav prilikom rastanka, djetetu*. ★ D'aj t'ati p'a-p'a!

puṣcal'ijgač m DJEČ. *popišanko*. ★ N'aj b'iti puṣcal'ijgač!

str'iček m DJEČ. *odrasla muška osoba*. ★ P'ijtaj str'ičeka d'a 'ide c'uk!

hipokoristici (HIP.); deminutivi (DEM.)

Najčešće su te oznake zajedno jer se isti oblik upotrebljava i za izražavanje odnosa bliskosti, nježnosti, intimnosti, prisnosti i za značenje umanjenosti. Često je i u samoj komunikaciji teško odrediti je li govornik htio izraziti jedno ili drugo. Svaki deminutiv može biti hipokoristik, ali ne i obrnuto. Čiste hipokoristike imaju nazivi za životinje, npr.

c'icek m HIP. < m'aček. ★ C'icek mj se m'ota puḡ n'ogaj.

l'iljka f HIP. < r'aca. ★ Hr'oni l'iljke z kuṛ'ouznim šr'outum.

p'ajcika f HIP. < sv'ija. ★ Mes'or 'Ivu v'eč je kr'eḡų ka bu p'ajciku v'oum z k'oca puṭ'eḡo. I cv'ijli, cv'ijli p'ajcika n'aša. I nak'ouli ž'alusten gl'oṣ razn'oša.

p'išče n HIP. < p'icek.

m'ujmek m HIP. < z'ojec. ★ L'eḡpu puḡr'oḡaj m'ujmeke!

č'učjka f HIP. < k'okuš. ★ N'aša č'učjka je zn'ešla j'ajce pak v'e kuḡud'oče.

Zabilježen je i hipokoristik od jednoga glagola:

tr'ačkatj impf. HIP. < tr'ačati. ★ M'oškų su gr'sḡų uḡ ž'eṅi duk tr'ačkaju. T'ak se vel'ij.

kr'uhek *m* 1. HIP. DEM. < kr'ouh. ★ „Či tī kr'uhek up'odne d'olī, zd'ignī ga, k'ušnī ga i d'eņī naz'oj na st'ol.” - vuč'ijla n'as je st'orīka! 2. *snijet - vrsta nametnika crne boje na pšenici i žitu.* ★ Kr'uheke smū prūd'ovalj v z'odrūžnī d'oum. N'ekšj l'ejkī sū se d'elalī s t'oga.

m'aljčkj *adj.* HIP. DEM. < m'alj. ★ T'am za gr'abūm je m'aljčkj brešč'ōtek. K'oma ga v'ijdiš.

m'aljčkū *adv.* HIP. DEM. < m'alū. ★ St'oupi 'Ivekū m'aljčkū ml'ejkeca!

leksemi koji na ekspresivan način izražavaju neko značenje (EKSPR.)

gul'ubrac *m* EKSPR. *siromah.* ★ T'e bū zl'o! Duκ būdu gul'ubracj r'ihari, p'opi pak pravd'ošj, duκ būdu na n'ebj žel'eizne ft'ice l'eitale, a za s'akīm v'oglūm žel'eiznica trtl'ola!

k'aktj *konj.* EKSPR. *kao.* ★ 'Oun k'aktj mudrij'oš n'e smj d'elatj sram'otu!

žjvl'eje *n* EKSPR. *život.* ★ J'egvūvū žjvl'eje je b'ilū kr'otkū. ⊗ V s'akūm žjvl'eīū up'odne n'eka d'ežža.

vulgarizmi (VULG.)

crket'inij *impf.* VULG. *ljenčariti.* ★ N'aj s'am crket'inij. H'odi d'elat n'ekaj! ★ V'unj nas č'oka d'elū, a t'ij n'utrij crket'injš!

zaj'ebati (se) *pf.* I. TRANS. VULG. *nadmudriti koga.* ★ S'elski h'ohari sū ga zaj'ebalj. R'eklj sū mū ka mū je k'ouma hm'rla. 'Qun se p'ožurjū i k'oupiū p'ortū te je n'ej zn'ou k'am z t'oum pak iū je 'odneso na n'ojža. 2. *prevariti.* ★ Z'ajebo me k'ak šmrkl'ijfca. II. REFL. VULG. *prevariti se.* ★ F'ejst se zaj'ebo, a s'ij smū mū guvūr'ilj.

7. Obrada inačica i sinonima

Sinonima i inačica uvijek ima neusporedivo više u mjesnim govorima negoli u standardnom jeziku, no usprkos njihovoj brojnosti mjesni su govori ipak vrlo uređeni organski sustavi, s obzirom na činjenicu da nisu prošli proces standardizacije koja u najvećoj mjeri podrazumijeva uklanjanje najvećeg broja inačica iz sustava kako se on ne bi nepotrebno opterećivao. „Stoga se uvijek kad je riječ o sinonimiji mora voditi računa o vremenskoj, prostornoj i funkcionalnoj raslojenosti leksika da bi se mogli odrediti okviri u kojima su mogući sinonimni odnosi” (Mihaljević 2001: 192).

Sinonimi su povezani uputnicom =. Značenja i egzemplifikacije dolaze samo kod leksikografski „dominantnog” sinonima¹⁴. Kod leksikografski hije-

¹⁴ „To je ona riječ koja je stilski neutralna, dok su ostale riječi sinonimnog niza stilski obilježene riječi pa bi se to trebalo vidjeti i u njihovoj leksikografskoj obradbi.” (Mihaljević 2001: 192).

rarhijski podređenih sinonima značenje se treba pogledati kod „dominantnog” sinonima, a uz njih dolazi samo odrednica vrste riječi i gramatička obrada, a vrlo rijetko i egzemplifikacija. Nastojalo se da „dominantni” sinonim bude onaj koji je starijim ispitanicima stilski neutralniji (i samim time i češći u upotrebi) u odnosu na „podređene”, npr. *c'intur = gr'qubje, č'qunta = k'ost, j'apa = 'otec, v'odlati se = kl'adići se, b'irka = 'ofca, f'ela = v'rsta*. Da su se u obzir uzimali mlađi ispitanici, odnos leksikografski hijerarhijski nadređenog i hijerarhijski podređenog sinonima u mnogim primjerima bio bi obrnut.

Često se nije moglo utvrditi koji bi sinonim trebao dobiti status hijerarhijski dominantnog ili krovnog, posebice kod fonoloških inačica, pa se to odredilo krajnje formalno, redosljedom po abecedi, npr. *bagužj'e* ‘otpad, stare stvari’ = *baguž'ij'e*; *b'ogme = b'ormoš, bec'ikljin* ‘bicikl’ = *pec'ikljin, cv'irek* ‘čvarak’ = *cv'irk, č'ovik = č'ovik, d'rejti* ‘derati’ = *dr'ti*.

Ponekad je za nadređenost presudila kvalitetnija egzemplifikacija, npr.

vg'asnuti (se) pf. I. PREL. *ugasiti*. ★ Vg'asnij sv'eṭlu! II. REFL. *ugasiti se*. ★ 'Ogej se vg'asnul. ★ Pr'osim te, vg'asnij se v'eč j'emput! = vg'asiti (se)

v'uhek adj. 1. *vlažan*. ★ V'uhka puṣtel'iaf se zl'ehka p'ejgla. 2. *koji ima miris po plijesni*. ★ V'uhka d'uha tj je v h'iži. = v'ofek

Ako je neki sinonim vrlo rijedak u upotrebi, stavljena je stilska odrednica RAR. ispred značenja ako u rječnik nije uvršten češće upotrebljavan sinonim. Tako je npr. kod natuknica **k'oršmit** (u rječniku nema natuknice **veter'n'or**) i **h'ojsp'ijnkljin** (u rječniku nema natuknice **krav'ata**). Opet treba napomenuti da ovaj rječnik nije imao namjeru biti cjelovit, već je on popis leksema koje su skupljačica i znanstvenik zapisali, a ne treba ulaziti u to zašto nekih leksema nema. Postoje primjeri inače odličnih rječnika mjesnih govora gdje nema npr. etnika ili ktetika mjesta čiji se rječnik piše.

Fonološke inačice u kojima varijante prikazane u zagradama i čitane u kontinuumu ne narušavaju načela abecediranja prikazane su pod jednom natuknicom, jasno, pod uvjetom da je gramatički dio isti.

d'ost(a) adv. *dosta*. ★ D'ost sem se nad'elala. = d'osti

k'a(j)pak adv. 1. *naravno, nego što*. ★ K'apak d'a je t'ak! 2. *zašto*. ★ K'ajpak t'uliku premišl'ovleš?

n'eka(j) pron. *nešto*. ★ V'unj se n'ekaj spr'ovla. Č'rnj ubl'akj su nad h'ižum. ★ N'eka m'alū sem 'itak zasl'oužju.

(u)p'odati impf. *padati*. ★ P'odo je s'e n'ižiše i n'ižiše.

u(t)pruṣt'iti pf. *oprostiti*. ★ Uṭpr'ouṣtj mj dr'ogj B'ožek s'e gr'eije m'oje! R'ejšj me uḍ s'ijh nev'qul! ★ Gr'ejh je n'ej uṭpruṣt'iti.

Tamo gdje bi se čitanjem u kontinuumu narušilo načelo abecediranja, fonološke se inačice prikazuju kao dvije natuknice, npr. *bec'ikljin* 'bicikl' = *pec'ikljin*, *bagužj'e* 'otpad, stare stvari' = *baguž'ijīe*, *b'ogme* = *b'ormeš*, *cv'irek* 'čvarak' = *cv'irk*, *č'ovik* = *čl'ovik*, *d'rejtj* 'derati' = *dr'tj*, *fantaz'ejratj* 'sanjari-ti' = *fantuz'ejratj*.

8. Zaključak

Kako bi se skupila što iscrpnija građa za rječnik nekog mjesnoga govora, a posebice ona koja se tiče ekspresivnije uporabe leksika u komunikacijski specifičnim situacijama i individualnim ostvarenjima norme, najbolje je da je prikuplja ili znanstvenik jezikoslovac za svoj mjesni govor ili amater izvorni govornik u suradnji sa znanstvenikom koji usmjerava skupljanje građe i poslije je obrađuje. Individualna ostvarenja norme u mjesnim govorima često mogu prijeći u status kolektivnog ostvarenja sustava pa ih uvijek treba uvrstiti u rječnik. U rječnik treba ući i svaka ekspresivnija rečenična potvrda. Nadam se da će ovaj prikaz leksikografskih postupaka pomoći onima koji su skupili ili dobili sirovu dijalektološku građu da naprave kvalitetan znanstveni rječnik mjesnoga govora.

Literatura:

- BELOVIĆ, STJEPAN; BLAŽEKA, ĐURO. 2009. *Rječnik Svetog Đurđa (Rječnik ludbreške Podravine)*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2006. O nekim vidovima pristupa izradi rječnika međimurskog dijalekta. *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzoru: Zbornik radova s okruglih stolova (znanstvenih kolokvija i skupova) u Krapini 2002. – 2006.* Ur. Capar, Nikola; Jembrih, Alojz; Poljanec, Vladimir. Hrvatska udruga Muži zagorskog srca. Krapina. 515–523.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2008a. Koncepcija rječnika međimurskog dijalekta. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 14. 137–157.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2008b. *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)*. Matica hrvatska. Čakovec.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2011. Raznolikost međimurskog dijalekta kao izazov za dijalektnu leksikografiju. *Globinska moč besede - Zbornik u čast Red. prof. dr. Martini Orožen ob 80-letnici*. Ur. Jesenšek, Marko. Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru. Maribor. 384–400.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2013a. Temeljna načela u izradi razlikovnih rječnika bliskih mjesnih govora. *Studia Slavica Savariensia* 1–2. 111–123.

- BLAŽEKA, ĐURO. 2013b. „Lažni prijatelji” između govora Murskog Središća i govora Preloga. *XI. Međunarodni kroatistički znanstveni skup (Zbornik radova)*. Ur. Blažetin, Stjepan. Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj. Pečuh. 84–96.
- BLAŽEKA, ĐURO; NYOMÁRKAY, ISTVÁN; RÁCZ, ERIKA. 2009. *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata*. Tinta Könyvikadó. Budapest.
- BLAŽEKA, ĐURO; ROB, GROZDANA. 2014. *Rječnik Murskog Središća*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Grad Mursko Središće – Županija Međimurska – Tiskara Letis. Zagreb.
- BUJAN-KOVAČEVIĆ, ZLATA. 1999. *Fužinarski kaj*. Matica hrvatska – Podružnica Fužine. Fužine.
- KALOGJERA, DAMIR; FATTORINI SVOBODA, MIRJANA; JOSIPOVIĆ SMOJVER, VIŠNJA. 2008. *Rječnik govora grada Korčule*. Novi Liber. Zagreb.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2013. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Stanek. Varaždin.
- MARESIĆ, JELA. 2007. Odabir leksikografske građe u kajkavskim dijalektalnim rječnicima. *Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu* XL/3. 69–78.
- MARESIĆ, JELA; MIHOLEK, VLADIMIR. 2011. *Opis i rječnik đurđevečkoga govora*. Gradska knjižnica. Đurđevac.
- MIHALJEVIĆ, MILICA. 2001. Terminološki rječnik i norma. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 27, 191–208.
- RADIĆ, ANTUN. 1897. Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 2. 1–88.
- SABOL, MIJO. 2005. *Rječnik kajkavskih riječi Đelekovca i okolice: kak so govoreli naši stari*. Vlastita naklada. Koprivnica.
- SILIĆ, JOSIP. 1997. Razgovorni stil hrvatskoga standardnoga jezika. *Kolo* VI/4. 483–495.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- ŠOJAT, ANTUN. 1985. Zasade rječnika hrvatskih kajkavskih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7. 337–361.
- TURK, MARIJA. 2000. Višečlani izrazi s desamentiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice. *Riječki filološki dani 3: Zbornik Radova*. Ur. Stolac, Diana. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka. 477–486.
- VEČENAJ, IVAN; LONČARIĆ, MIJO. 1997. *Rječnik Gole*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- VRANIĆ, STANKO. 2010. *Tak se govori(le) prinas*. Vranić-dom. Konjščina.

Concept of the *Dictionary of Mursko Središće*

Abstract

This paper discusses the concept of the *Dictionary of Mursko Središće* by Đuro Blažeka and Grozdana Rob (Faculty of Teacher Education, Zagreb, 2014). The paper describes some of the lexicographical methods by which raw materials are converted into a scientific dictionary (removal of inappropriate material, choice of exemplifications, archelexemes, the grammatical part of dictionary entries, stylistic guidelines, treatment of synonyms and variants) as well as all further research that must be done to this end. The new term *expressive sentence confirmation* is introduced as a lexicographical value in and of itself, which differs from collocations and phraseological units and should be introduced into the dictionary in addition to the simple exemplification of lexemes. It is concluded that cooperation between amateurs (collectors of lexicological material) and scholars presents the best solution by which to write concise dictionaries of local speeches that include a wide variety of archaic vocabulary and a large number of examples of the expressive use of vocabulary in communicatively specific situations.

Ključne riječi: rječnik govora Murskog Središća, međimurski dijalekt, pretvaranje sirove građe u znanstveni rječnik, arhileksem, egzemplifikacije, ekspresivna rečenična potvrda, kolokacijska sveza, frazemi, sinonimi i inačice, gramatički dio rječničkog članka, ekspresivna uporaba leksika

Keywords: Dictionary of the local speech of Mursko Središće, the dialect of Međimurje, conversion of raw materials into a scientific dictionary, archelexeme, exemplification, expressive sentence confirmations, collocations, phraseological units, synonyms and variants, grammatical part of dictionary entries, expressive use of vocabulary